

Рецензія
20.05.2023
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.089
з. псих. н., проф.
Оксана Сергіївна

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.089
У Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору психологічних наук, професору,
завідувачу кафедри психології
особистості та соціальних практик
Факультету психології, соціальної роботи
та спеціальної освіти
Сергеєнкової Оксані Павлівні

РЕЦЕНЗІЯ

Столярчук Олесі Анатоліївни, доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології особистості та соціальних практик Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка на дисертацію **Шинкарьової Любові Володимирівни «Особистісний адаптаційний потенціал дружин учасників бойових дій»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Соціально-політичні обставини, які нині переживає Україна, зумовлюють зростання потреби в осмисленні ресурсів психічного здоров'я особистості. Спровоковане повномасштабною війною України з Російською Федерацією зростання чисельності учасників бойових дій супроводжується значними порушеннями їхнього ментального здоров'я та психотравмами, переживання та подолання яких зачіпає і сімейні стосунки. Дружина військовослужбовця відіграє значну роль у процесі його адаптації до цивільного життя. Однак на саму жінку лягає тягар високого рівня стресу, започаткований ще під час військової служби чоловіка. Ця ситуація вимагає мобілізації особистісного адаптаційного потенціалу дружини військовослужбовця, критично важливою постає її здатність до збереження цілісності внутрішнього світу, емоційної рівноваги, адекватного сприйняття дійсності та прийняття ефективних рішень. Попри значний науково-практичний доробок у дослідженні питань особистісного потенціалу, у вітчизняному психологічному просторі бракує напрацювань щодо психологічних чинників і психічних проявах особистісного адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій, що зумовлює актуальність обраної здобувачкою теми дисертаційного дослідження.

2. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає у поглибленні та розширенні наукових уявлень про соціально-

психологічні проблеми дружин учасників бойових дій, компоненти їхнього особистісного адаптаційного потенціалу та психологічні ресурси у кризові періоди, розробленні й обґрунтуванні моделі особистісного адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій в умовах травматичних подій.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації. Отримані дисертанткою дослідницькі результати мають науково-теоретичну та прикладну цінність, можуть бути застосовані у роботі фахівців практичної психології, які супроводжують реінтеграцію ветеранів і надають соціально-психологічну підтримку їхнім сім'ям.

Теоретичне значення результатів дослідження виявляється у визначенні провідних компонентів особистісного адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій; систематизації основних труднощів, з якими стикаються жінки на різних етапах взаємодії з чоловіком, що залучений до бойових дій; уточненні та класифікації ключових джерел особистісних ресурсів дружин учасників бойових дій; створенні й апробації програми активізації особистісного адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їхнього використання в діяльності психологів, які надають підтримку сім'ям учасників бойових дій. Розроблені підходи до активізації особистісного адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій є доречними для застосування у професійній діяльності психологів, психотерапевтів і соціальних працівників задля збереження психічного здоров'я жінок.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, запропоновані на підґрунті проведеного здобувачкою дослідження, є новими, оригінальними та науково обґрунтованими. Шинкарьова Л.В. виконала поставлені дослідницькі завдання на достатньому науково-методологічному рівні. Здобувачка у своїй дисертаційній роботі праці презентувала здійснений міждисциплінарний аналіз понять особистісного потенціалу, адаптаційних ресурсів, послуговуючись надбаннями філософії, психології, фізіології людини, що дозволило будувати дослідження на засадах комплексного підходу та встановити стан розробленості проблеми збагачення особистісного адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій. Методологічний апарат дослідження є цілком коректним. Науково-методична обґрунтованість результатів дослідження підтверджується дотриманням базових вимог до його організації, використанням валідних діагностичних методик, адекватних меті та завданням дослідження, тривалістю експерименту, поєднанням кількісної обробки й якісного аналізу емпіричних даних.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертанткою чітко сплановано й послідовно реалізовано експериментальне дослідження. Методика його проведення відповідає поставленим дослідницьким завданням і вимогам до емпіричних наукових досліджень. У динаміці емпіричного

дослідження логічно реалізовано констатувальний, формувальний і контрольний етапи, що дозволило визначити наявні проблеми та шляхи їх вирішення, здійснити необхідну розвивально-корекційну роботу й отримати вірогідні практично значущі результати. Цьому сприяло застосування цілісного комплексу методів наукового дослідження (теоретичних, емпіричних, методів математичної статистики), вибір яких обумовлений логікою наукового пошуку.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Значний ступінь науково-дослідницької вмотивованості дисертантки підтверджено її апробаційним доробком, позаяк основні результати дослідження викладено в 16 наукових публікаціях, з яких 9 є одноосібними. До цього переліку входить 6 наукових статей, опублікованих у наукових виданнях, включених до переліку фахових наукових видань України за датою публікації, та 10 публікацій апробаційного характеру. Основні положення та результати дослідження викладені в публікаціях і доповідях міжнародних та українських науково-практичних конференціях.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертація Шинкарьової Л.В. має необхідний зміст, обсяг і оформлення, структурована згідно з реалізацією мети та поставлених завдань, складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Вступ містить переконливе обґрунтування актуальності теми дослідження, кваліфіковано визначені мету, завдання, об'єкт, предмет, інформацію про апробацію й упровадження авторського доробку, що дозволяє охарактеризувати науково-понятійний апарат як логічно виважений і обґрунтований. У першому розділі дисертації викладено результати узагальнення основних наукових здобутків з проблеми особистісного адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій, проаналізовано та систематизовано соціально-психологічні проблеми дружин бійців, наведено класифікацію психологічних ресурсів. У другому розділі проаналізовано результати емпіричного дослідження соціально-психологічних проблем дружин учасників бойових дій, описано виявлені ключові труднощі, пов'язані з етапами мобілізації та повернення чоловіків до цивільного життя, викладено аналіз показників адаптаційного потенціалу дружин. Третій розділ містить виклад розробленої й апробованої програми активації особистісного адаптаційного потенціалу дружин військовослужбовців та аналіз результатів статистичної перевірки ефективності запропонованої програми.

Висновки до розділів і загальні висновки відповідають змісту роботи та доводять дієвість виконання завдань дослідження. Додатки до роботи містять опис діагностичних методик, деталізований зміст програми активації особистісного адаптаційного потенціалу дружин військовослужбовців, а також довідки про впровадження результатів дослідження, котрі

підкреслюють широкий спектр розповсюдження наукових здобутків здобувачки.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Аналіз тексту дисертації та наукових публікацій Шинкарьової Л.В. свідчить про дотримання здобувачкою академічної доброчесності, позаяк у роботі відсутні ознаки академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації. Наукові положення дисертаційного дослідження оформлені з покликаннями на джерела інформації у всіх випадках використання ідей і напрацювань інших дослідників.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Дисертаційна робота Шинкарьової Любові Володимирівни позначена системним підходом і послідовністю щодо наукової інтерпретації аналізованих явищ. Проте, на наш погляд, певні положення потребують уточнень і мають дискусійний зміст.

1. У авторській змістово-структурній моделі особистісного адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій дещо еkleктично позначено співвідношення компонентами потенціалу, ресурсами, які їх деталізують та станом психологічного благополуччя. У роботі сказано, що цей стан формується на перетині фізичного та психологічного компонентів, відтак, нам видається доречним позначити його як особистісне благополуччя. Також викликає питання логіка розміщення у моделі рівнів особистісного адаптаційного потенціалу (виглядає як послідовне проходження особистістю спочатку розвиненого, а потім зниженого рівня).

2. У описі методів дослідження структури особистісного адаптаційного потенціалу дружин учасників бойових дій (таблиця 2.1) для діагностики самооцінки у межах психологічного компоненту застосовано методiku самооцінки емоційного стану за авторством Уессмана-Рікса. На нашу думку, ця методика діагностує не загальну самооцінку особистості, а актуальні прояви емоційно-вольової регуляції у межах психологічного компоненту потенціалу).

3. Зважаючи на мультизадачність запропонованої авторкою програми активації особистісного адаптаційного потенціалу дружин військовослужбовців, вважаємо дещо збідненим застосування лише двох діагностичних методик для перевірки ефективності апробації цієї програми. Припускаємо, що застосування методики діагностики життестійкості та опитувальника посттравматичного зростання теж було би доречним.

4. Подекуди зустрічається некоректне вживання категорії «відчуття» (відчуття тривоги, відчуття радості, відчуття підтримки, відчуття задоволення життям тощо), де доречно було використовувати категорії переживання, почуття чи емоційного стану.

Однак, вищевказані зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують наукової цінності дисертації.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Дисертаційна робота Шинкарьової Л.В. є самостійним, новаторським

дослідженням, спрямованим на вирішення актуальної для української психологічної науки та практики проблеми. Ступінь наукової новизни й актуальність дисертації, високий теоретичний рівень, оригінальність наукових підходів, достовірність й обґрунтованість результатів дослідження виразно демонструють здатність дисертантки до ґрунтовних досліджень, спроможності до напрацювання й апробації цінних прикладних засобів вирішення актуальних психологічних проблем. Це виражає наукову ерудицію, значну практичну компетентність, наукову зрілість і самостійність Шинкарьової Л.В. та засвідчує відповідність рівню доктора філософії за спеціальністю «Психологія».

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація Шинкарьової Любові Володимирівни на тему «Особистісний адаптаційний потенціал дружин учасників бойових дій» є завершеною науковою працею, у якій авторкою отримано нові науково обґрунтовані результати. Дисертація відповідає пп. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової 9 спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи) про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її авторка, Шинкарьова Любов Володимирівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології
особистості та соціальних практик
Факультету психології, соціальної роботи
та спеціальної освіти Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка

Олеся СТОЛЯРЧУК

